

DISKURZ, OBLAST IN SUBJEKT

Če se je Saussur posvečal predvsem raziskovanju označevalcev in označencev, je Barthes njegove teorije in spoznanja navezal ni širše področje znakov in reprezentacij v povezavi s kulturo. Ta splošni pristop k preučevanju znakov in kulture imenujemo semiotika. Semiotični pristop je reprezentacijo razumel glede na to, kako besede v jeziku delujejo kot znaki. Toda pomen v kulturi je odvisen od diskurzov. Četudi jezik v nekem smislu »govori nas«, je prav tako pomembno, da so v določenih zgodovinskih trenutkih nekateri ljudje imeli večjo moč govora o določenih subjektih kot drugi.

KJE JE »SUBJEKT«?

Saussure je subjekt navadno odpravil iz vprašanja reprezentacije. Menil je, da jezik govori nas. V njegovi shemi se subjekt pojavlja le kot avtor posameznih govornih dejanj (*paroles*). Po Foucaultu *diskurz* proizvaja vednost, in ne subjekt. Ampak, četudi nas drugi ljudje morda ne razumejo, pa *mi* vedno razumemo same sebe, saj smo *prvotni izvor pomena*. Subjekt je *proizveden znotraj diskurza*. Vsi diskurzi konstruirajo samo tiste subjektne položaje, s katerih so smiselni.

Modeli reprezentacije bi se morali osredotočiti na ta širša vprašanja znanja in moči.

Michela Foucault je zanimalo proizvodnja vednosti, prek diskurza. Njegov projekt je bil, kako človek v svoji kulturi razume samega sebe in kako se v različnih obdobjih spreminja naše poznavanje, razmišljanje, pogled o pomenih. Poudarjal je, da diskurz konstruira temo. Diskurz definira in proizvede objekte našega vedenja, znanja. Obvladuje način, kako o temi smiselno govoriti in razmišljati. Prav tako vpliva na to, kako ideje uresničujemo v praksi in jih uporabljamo za usmerjanje vedenja drugih. Hkrati pa tudi omeji druge načine govorjenja in obnašanja v zvezi z določeno temo.

Isti diskurz se pojavlja v dolgi vrsti tekstov in kot oblika vedenja na številnih institucionalnih prizoriščih v družbi. Kadar se ti diskurzivni dogodki nanašajo na isti objekt, imajo isti slog in podpirajo skupno politično, administrativno smer, pripadajo isti diskurzivni formaciji.

Pomen in smiselna praksa sta torej konstruirana znotraj diskurza. Foucault je celo prepričan, da nič nima smisla zunaj diskurza. (Koreja? Svoboda govora, dostop do interneta?)

Pri konceptu diskurza torej ne gre za to, ali stvari obstajajo, pač pa za to, od kod pride pomen. Ernest Laclau in Chanta Mouffa menita, da fizične reči in dejanja obstajajo, vendar pa postanejo smiselna in objekti vednosti le znotraj diskurza. Ta ideja je osrednja pri konstruktivistični teoriji pomena in reprezentacije. Foucault trdi, da ker imamo lahko vednost o rečeh le, če imajo pomen, je diskurz tisti, ki proizvaja vednost in ne stvari same.

(kaznovanost, seksualnost) – definicije, kaj je kaznivo, označeno za noro ali spolno perverzno, avtoriteta, ki daje občutek, da uteleša resnico, konstruira resnico o stvari

HISTORIZACIJA DISKURZA: DISKURZIVNE PRAKSE

Foucault meni, da diskurz v vsakem zgodovinskem obdobju proizvede oblike vednosti, objekte, subjekte in prakse vednosti, ki se od obdobja do obdobja radikalno razlikujejo. (norost: konstruirajo izjave, ki so jo poimenovali, jo zamejile, opisale, pojasnile, o njej razsojale. Ko so se začele določene opredelitve norosti uresničevati tudi v praksi, se je ustrezni subjekt (norec) sploh lahko pojavil ... če nečesa ne definiraš, ne obstaja) –obstajajo znotraj diskurzivne formacije.

Diskurzivni značaj nikakor ne pomeni, da s tem postavljamo njegov materialni obstoj pod vprašaj. Diamant na trgu ali na dnu rudnika je isti fizični objekt, toda kot blago obstaja zgolj znotraj sistema družbenih odnosov, znotraj diskurza.

OD DISKURZA DO OBLASTI/VEDNOSTI

Foucaulta je zanimalo, kako se je vednost v specifičnih institucionalnih okoljih uporabljala za reguliranje vedenja ljudi. Posvetil se je odnosu med vednostjo in oblastjo ter načinu, kako vpliva oblast na vednost ljudi, na nadzorovanje družbenega vedenja.

Foucault je trdil, da je vednost vselej oblika oblasti in da je od oblasti odvisno, ali vednost uporabimo in če, v kakšnih okoliščinah. Z oblastjo povezana vednost dobi avtoriteto resnice (zakoni) in ima moč, da samo sebe razglasi za resnično. Vednost ima realne učinke, ko jo enkrat uporabimo v resničnem svetu (upoštevanje omejitev). Ko je vednost enkrat uporabljena za uravnavanje vedenja ljudi, nujno povzroči omejevanje, reguliranje in discipliniranje praks. Oblast oblikuje polje vednosti in odnos. Torej, to, kar mislimo, da v določenem obdobju vemo, npr. o kriminalu, vpliva na to, kako reguliramo, nadzorujemo in kaznujemo zločince. Diskurzivna formacija podpira režim resnice – če vsi mislimo, da enostarševstvo neizogibno vodi v prestopništvo in zločin, bo to imelo realne posledice, čeprav v absolutnem smislu, resnica ni bila dokazana. Vsaka družba ima svoj režim resnice.

Oblast kroži, nikoli ni monopolizirano zgolj eno središče, razvršča in izvaja se v mreži organizacij. Odnosi oblasti prežemajo vse ravni družbenega življenja., tako v zasebni sferi kot javni.

POVZETEK: FOUCAULT IN REPREZENTACIJA

Njegova opredelitev *diskurza* je veliko širša od jezika in vključuje številne druge elemente praks in institucionalne regulacije, ki jih je Saussurjev pristop s svojo lingvistično osredotočenostjo izključil. Predvsem pa je za Foucaulta proizvodnja vednosti vedno križana z vprašanji oblasti in telesa, subjekta; to pa precej razširi obseg tega, kar reprezentacija

vključuje. Njegovi kritiki menijo, da diskurz preveč zajema in da so zanemarjeni vplivi, kot so materialni, ekonomski dejavniki na delovanje oblasti.

CHARCOT IN UPRIZARJANJE HISTERIJE

Foucaultova metoda na primeru Charcot in uprizarjanje histerije

Francoski psihiater in nevrolog Jean Martin Charcot je predaval študentom o ženski histeriji. Brouillettova slika prikazuje histerično pacientko. Histerija je bila tradicionalno razumljena kot ženska bolezen. Četudi je Charcot neizpodbitno pokazal, da lahko številne histerične simptome odkrijemo tudi pri moških. Vendar pa vsaj simbolno omenjena bolezen ostaja ženska. Pacientke so študentom prikazale simptome svoje bolezni, ki se je pogosto končalo s popolnim histeričnim napadom. Torej slika je ujela in vizualno prikazala diskurzivni dogodek. Fotografija je tako povezana z vprašanjem reprezentacije. Pacientka reprezentira histerične simptome. Toda profesor simptome reprezentira zbranim v drugačnem jeziku, medicinskem (čeprav so ti vse videli s svojimi očmi, jim reprezentira) gre za odnos, ki vključuje oblast.

Slika Las Meninas, delo Diega Valesquez, prikazuje notranjost nekega prostora. Gledamo sliko, na kateri nam slikar vrača pogled, gleda model, ki sedi na mestu, s katerega mi opazujemo sliko, prav tako v isto točko zrejo oči princese, ki je v osrednjem delu slike, pa vendar ni glavni subjekt na sliki. Za njo visi ogledalo, kjer je viden odsev kraljevega para, torej oči zrejo v kraljevi par. Vse na sliki je v nekem smislu vidno. Toda pomen slike je odvisen, kako ga beremo. Ne moremo vedeti, da vsi na sliki gledajo kraljevi par, razen če domnevamo, da jih vidimo v odsevu ogledala. Nista neposredno reprezentirana, reprezentirana je njuna odsotnost. Na sliko imamo torej lahko dva pogleda, ali gledamo z očmi princese, da vidimo kraljevi par, ali z očmi kraljevega para, da vidimo vse objekte na sliki. Kompozicija slike oziroma njen diskurz nas prisili v to dvojno dožemanje slike. Slika z diskurzom določi naš položaj, položaj gledalca in nam da možnost, da razberemo pomen slike. Torej slika naslika naš položaj gledalca.